

Милка В. Николић
Универзитет у Крагујевцу
Учитељски факултет, Ужице

УДК: 811.163.41'367 ; 821.163.41.09-31
Ненадић Д.
ИД БРОЈ: 171622412

Оригинални научни рад
Примљен: 1. септембар 2009.
Прихваћен: 8. октобар 2009.

ПОРЕДБЕНЕ РЕЧЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЈЕДНАКОСТИ У РОМАНИМА ДОБРИЛА НЕНАДИЋА

Айсіпракџи: У раду се разматра структурни модел и граматичко значење чисто поредбених реченица са значењем једнакости, на корпусу текстова који припадају књижевноуметничком функционалном стилу – романима савременог српског писца Добрила Ненадића. Циљ анализе јесте идентификовање синтаксичких јединица којима се граматикализује одређени тип семантике поређења по једнакости, као и испитивање њихових синтаксичких, семантичких и прагматичких карактеристика.

Кључне речи: чисто поредбене конструкције, поредбене реченице са значењем једнакости, пропорционалност, еквивалентност, уједначеност, романи Добрила Ненадића.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Како показују досадашња синтаксичка истраживања, систем поредбених конструкција са значењем једнакости обухвата више структурно-семантичких типова синтаксичких конструкција¹. Предмет нашег интересовања у овом раду – чисто поредбене реченице са значењем једнакости – представља један део овог система. Циљ анализе јесте да се опишу и објасне структурно-семантички типови чисто поредбених реченичних конструкција са значењем једнакости, који се јављају у историјским романима Добрила Ненадића².

¹ Преглед обраде поредбених конструкција у србистичкој литератури дат је у: Милка Николић, *Поредбене конструкције у историјским романима Добрила Ненадића* (магистарски рад у рукопису), Филозофски факултет, Источно Сарајево, 2009. Поредбене конструкције најдетаљније су обрађене у *Српској синтакси* (Симић – Јовановић 2002: књ I–II: 245–258, 843–863, 1138–1344, 1344–1349; књ. III–IV: 175–177, 1128–1132, 1561–1583).

² Поредбене конструкције истраживане су у следећим Ненадићевим романима: *Дорошеј* (1977), *Дивље звезде* (1985), *Роман о Обилићу* (1990), *Десиош и жртва* (1998), *Брајан* (2000), *Сабља грофа Вронској* (2002), *Победници* (2004), *Мрзовоља кнеза Бизмарка* (2005), *Хермелин* (2006). За ексерпцију је коришћено најновије издање Ненадићевих сабраних дела (Добрило Ненадић, *Сабрана дела*, I–XV, „Жиравец“, Пожега, 2007).

У досадашњим синтаксичким истраживањима поредбених конструкција, категорија *поредбења* увек је довођена у везу с категоријом *начина*, али је њихов однос у тој вези различито одређиван. Јављају се следећа решења: (1) поредбене и начинске конструкције сматрају се једним типом; (2) поредбене и начинске конструкције сматрају се двама засебним типовима; (3) поредбене конструкције узимају се као надређене и (4) начинске конструкције узимају се као надређене.

По мишљењу неких синтаксичара, поређење и начин нису категорије истог ранга: начин је онтолошка категорија (семантичко поље у дубинској структури језика) док је поређење категорија логичко-методолошког, а не онтолошког порекла (Миновић 1988: 143; Палић 2007: 33). Наше становиште јесте да се поређење може сматрати семантичком категоријом, будући да се могу издвојити одређени типови поредбене семантике – *поредбења по једнакости* (коме припадају семантички подтипови: *пропорционалности*, *еквивалентности* и *уједначености*) и *поредбења по неједнакости* – који се изражавају одређеним језичким јединицама.

Сматрамо да начин и поређење треба посматрати у међуодносу, при чему се на различитим нивоима језика могу издвојити три засебна структурно-семантичка типа конструкција: (1) чисто начинске, (2) чисто поредбене и (3) поредбено-начинске конструкције (Ковачевић 2003: 99–100). Као што је већ указано, предмет нашег интересовања у овом раду јесу чисто поредбене реченичне конструкције. *Чисто поредбену конструкцију* одређујемо као синтаксичку конструкцију којом се граматикализује одређени тип поредбеног значења, при чему се у семантичком садржају конструкције не јавља семантичка компонента начина.

Систем зависносложених реченица са значењем једнакости посматраћемо као једно од остварења корелативног синтаксичког система³, тј. општег синтаксичког система који је утемељен на субординацији и удвајању (упаривању) обележја (Вукојевић 1996: 132). У структури „корелативних зависносложених реченица јављају се корелативна везничка средства, за које је карактеристичан катафоричко-анафорички однос замењивачко-упућивачких речи (*иако*, *иакав*, *оволико*, *онолико* и сл.) и одговарајућих односних и/или упитних заменичких речи или везника (*како*, *какав*, *колико*, *шио* и сл.)“ (Прањковић 1999: 332).

У синтаксичкој анализи зависносложених реченица примењујемо опозиције *рашчлањеност/нерашчлањеност* и *рестриктивност/нерестриктивност*. Ослањамо се на резултате анализе зависносложених реченица са значењем

³ Корелативне сложене реченице структурно се могу одредити „као посебна врста зависносложених реченица у којима се претпоставља назочност суодносне саставнице синсемантичке нарави у устројству главне суреченице (клаузе), која упозарава на синтаксичку и семантичку незавршеност те суреченице“ (Прањковић 1999: 333). Л. Вукојевић детаљно описује и објашњава карактеристике поредбеног корелативног синтаксичког система (Вукојевић 1996: 132–133).

једнакости до којих је дошао М. Ковачевић (Ковачевић 2003). Систем зависнослужених реченица са значењем једнакости обухвата структурно-семантичке типове зависнослужених реченица са следећим значењима: (1) пропорционалност, (2) еквивалентност, (3) уједначеност.

1. РЕЧЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ПРОПОРЦИОНАЛНОСТИ

Пропорционалним зависнослуженим реченицама граматикализује се значење пропорционалности садржаја главне и садржаја зависне реченице, при чему измена степена особине изражене зависном клаузом подразумева исту измену степена особине изражене основном клаузом (Ковачевић 2003: 102). Дакле, пропорционалне конструкције спадају у чисто поредбене.

Постоје два типа пропорционалног значења: (1) директна пропорционалност, која подразумева исти степен измене особина исказаних компаративом прилога/придева у обе клаузе (Што је *више* учио, *више* је знао; Што је *мање* учио, *мање* је знао); (2) обрнута пропорционалност, која подразумева обрнут степен измене особина исказаних компаративом прилога/придева у обе клаузе (Што је *више* учио, *мање* је знао; Што је *мање* учио, *више* је знао).

Структурне карактеристике пропорционалних зависнослужених реченица јесу: (1) корелативни везници; (2) присуство компаративних облика придева или прилога и у главној и у зависној клаузи; (3) структурна дводелност зависнослужене реченице и паралелност садржаја подређене и надређене клаузе; (4) зависна клауза најчешће је у препозицији, ређе је постпонирана или интерполирана у структуру управне клаузе. Корелативни везници имају семантичку пропорционалну вредност искључиво у контексту с компаративним обликом придева/прилога присутним у обе клаузе. Уз пропорционални корелативни везник, суоднос компаративних форми лексема (придева, прилога) присутних у обе клаузе – нужно је граматичко обележје пропорционалности као *динамичке једнакости*, будући да динамичка једнакост подразумева да се у обе клаузе исказује једнакост измене ступња поредбене особине.

Како наглашава М. Ковачевић, у пропорционалним реченицама између корелатора не остварује се типичан катафоричко-анафорички однос. „Наиме, корелатори никад не стоје у контактном положају, тј. никад се не остварује структурна верзија сложене реченице у којој би везивни елеменат зависне клаузе долазио непосредно иза катафорског корелата у основној клаузи, него су елементи корелативног пропорционалног везника увијек у дистактном положају“ (Ковачевић 2003: 107). Најчешће, корелатори стоје на почетку клауза, зависне и главне, што је и правило када је зависна клауза у препозицији.

Уколико је зависна клауза у препозицији, у основној клаузи може бити редукована корелативна катафорска реч, што значи да је сложена реченица реализована с нултим корелатором у структури основне клаузе. Сложене

реченице с редукованим корелатором у основној клаузи, често у основној клаузи уместо редукованог корелата имају интензификаторску лексему *све*, „и то по правилу испред компаративне ријечи указујући на нарастање степена особине изражене компаративом придева или прилога“ (Ковачевић 2003: 108). Функцију интензификатора добија корелатор основне клаузе у свим случајевима када је зависна реченица у постпозицији или када је зависна реченица интерполирана у структуру основне. При том, корелатор основне клаузе обавезно је смештен испред компаратива, осим ако је раздвојен енклитиком (Ковачевић 2003: 109).

Катафорски део корелативног пропорционалног везника увек има интензификаторску улогу, посебно наглашену при постпозицији зависне клаузе и при њеној интерполацији у структуру главне. Како указује М. Ковачевић, „катафорски дио корелативног пропорционалног везника по правилу и при препозицији зависне клаузе може доћи испред компаративне ријечи у структури главне клаузе, тј. измјестити се из иницијалне позиције основне клаузе у позицију испред компаративне ријечи“ (Ковачевић 2003: 111). Пошто се у тој позицији, без обзира на распоред клауза у зависносложеној реченици, најчешће налази и интензификаторска лексема *све*, и пошто се лексема *све* у датим позицијама скоро увек може супституисати лексемама *ишо*, *ишме* или *уколико* као синонимима – у моделе пропорционалних реченица треба уврстити и „моделе с лексемом *све* као корелативним елементом пропорционалног везника“ (Ковачевић 2003: 111).

Ако се пропорционални везник узме као критеријум, издваја се бар 25 формалних модела пропорционалних реченица (Ковачевић 2003: 111):

(I) 13 модела с оба експлицирана корелата пропорционалног везника: *ишо – ишо, ишо іог – ишо, ишо – ишме, уколико – ушолико, уколико іог – ушолико, ишо – ушолико, како – ишако, ишо – ишако, уколико – ишако, колико – шолико, ишо – шолико, уколико – шолико, као ишо – ишако*;

(II) 6 модела с изостављеним корелатором у основној клаузи: *ишо – Ø, ишо іог – Ø, како – Ø, уколико – Ø, уколико іог – Ø, колико – Ø*;

(III) 6 модела с лексемом *све* као корелатом зависном везнику у основној клаузи: *ишо – све, ишо іог – све, како – све, уколико – све, уколико іог – све, колико – све*.

У нашем корпусу – романима Добрила Ненадића – јављају се само неки од наведених модела пропорционалних реченица. Најзаступљеније су реченице с корелативним везником *ишо – ишо* и реченице с корелативним везником *ишо – све*. Често се јављају и реченице с корелативним везником *ишо – Ø*. Модели пропорционалних реченица с другим корелативним везницима ретко су заступљени: *ишо іог – ишо, ишо іог – Ø, ишо іог – све* и *како – све*.

(1) Реченице с корелативним везником *ишо – ишо*:

Ишо се неко са већим бројем скалпова китио *ишо* је бољи и уледнији ратник (Хермелин, 220). – *Ишо ојаснији* противник *ишо* је већа твоја заслуга, и дабо-

ме удео (*Хермелин*, 219). – *Шћо* је Царска књига *сћарија* *ћо* је у њој гамади *све више* (*Роман о Обилићу*, 82).

(2) Реченице с корелативним везником *шћо* – *све*:

Исћићивао је међу чемерним избељницама своје нове смицалице и бурџије, а шћо се више међу њима мајао, све више је о њима сазнавао (*Роман о Обилићу*, 81). – *Шћо их је више ћукао све су та више волеле* (*Мрзовоља кнеза Бизмарка*, 194).

(3) Реченице с корелативним везником *шћо* – \emptyset :

Шћо је удео већи, већи је и комад њлена који ће му ирићасћи код геобе (*Хермелин*, 219). – *Шћо сам више њлегао, мање сам видео* (*Доротијеј*, 289).

(4) Реченице с корелативним везником *шћо* *јод* – *ћо*:

Шћо јод будеће боље према њима ћосћућали, ћо ће се они ироћив вас са мање воље ћући (*Победници*, 182). – *Шћо јод је замисао о срећи била раскошница и иолећнија ћо је у све већем јаду и иовнима окончавала* (*Сабља ирофа Вронској*, 323).

(5) Реченице с корелативним везником *шћо* *јод* – \emptyset :

Шћо јод је било јадније најољу, њему је изнућра било иријачићије (*Победници*, 51).

(6) Реченице с корелативним везником *шћо* *јод* – *све*:

Шћо јод је било више вестии, о бици на Крвечићу знало се све мање (*Сабља ирофа Вронској*, 328).

(6) Реченице с корелативним везником *како* – *све*:

Како је време више одмицало, иосћајао је све раздражљивији (*Роман о Обилићу*, 90).

Пропорционалне зависноскожене реченице у Ненадићевим романима могу бити посебно стилски учинковите. Њихова стилогеност најчешће се заснива на неочекиваном, тј. онеобиченом садржају, а ретко на променама у форми (нпр. нетипична позиција, тј. постпозиција и интерполација, зависне клаузе у односу на главну). То се уочава и у неким од горе наведених примера који се по оштроумном и изненађујућем преокрету приближавају афоризму.

2. РЕЧЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЕКВИВАЛЕНТНОСТИ

Реченице са значењем еквивалентности, структурно и семантички, сродне су пропорционалним, такође спадају у чисто поредбене, али се не одликују граматичким обележјима пропорционалности – зато их треба и терми-

нолошки одвојити. Постоје два типа значења еквивалентности: (1) квалитативна еквивалентност, која се заснива се на поређењу двају појмова по критеријуму квалитета; (2) квантитативна еквивалентност, која се заснива се на поређењу двају појмова по критеријуму квантитета. Који тип значења еквивалентности је у питању, распознаје се већ по врсти заменица и заменичких прилога који улазе у састав корелативних везника.

Структурне карактеристике зависносложених реченица са значењем еквивалентности су следеће: (1) корелативни дистактни везник (делови корелативног везника не могу бити доведени у контактни положај); (2) одсуство компаративних лексема у једној или у обе клаузе; (3) структурна дводелност. У реченицама са значењем еквивалентности није уобичајена, а често ни могућа, пермутација клауза (Ковачевић 2003: 123–124).

Семантичке карактеристике зависносложених реченица са значењем еквивалентности су следеће: (1) најчешће се исказује *статичко поређење*, кад ни једна од клауза не садржи компаратив (*Какав отац – њакав син*); (2) може се исказати и *динамичко поређење*, и то ако је у једној од клауза компаратив придева/прилога, а у другој глагол с еволутивном семантиком (*И како је време њекло, боравци су му бивали све дужи*). Компаративни облик придева/прилога с еволутивним глаголом успоставља семантички однос пропорције, међутим, тај однос пропорције није граматикализован.

(I) Према структурно-семантичким карактеристикама издвајају се следећи модели зависносложених реченица са значењем *квалитативне* еквивалентности (Ковачевић 2003: 124–127):

(1) Модел с корелативним везником *какав – њакав* (*Какав отац – њакав син*). У овим реченицама није могуће реструктурирати реченицу тако да зависна клауза буде експликатор катафорски употребљене заменице *њакав* (**Такав какав отац – и син*; **Такав какав си у животу и у рату си*). Такође, није могуће вршити пермутацију клауза у зависносложеној реченици (**Такав син – какав и отац*).

(2) Модел с корелативним везником *како – њако* (*Како се крсте, њако ће им и бити*). Ни у овим реченицама нису могуће структурне измене.

(3) Модел с корелативним везником *као што – (истио) њако* (*Као што је Требишњица тајанствена вода, њако су истио тајанствени овдашњи лутајући трговци*). Експлицирањем заменичког прилога *истио* исказује се значење еквивалентности као *идентичности*. Зависна клауза по правилу је у препозицији у односу на управну. Зависна клауза може бити и у постпозицији, с тим што тада корелативни део везника (*истио*) *њако* не може стајати на почетку управне клаузе, него непосредно испред лексеме која означава квалитет и која стоји у поредбеној вези с појмом из зависне клаузе (Није се нигда раздвајао од једног свог друга, *истио њако* старог *као сам што* је).

(II) Према структурно-семантичким карактеристикама издвајају се следећи модели зависносложених реченица са значењем *квантитативне* еквивалентности (Ковачевић 2003: 129–131):

(1) Модел с корелативним везником *колико – њолико* (*Колико* друга двојца цимера ћуте, *њолико* он брбори). Значење еквивалентности као *идентичности* може бити наглашено и употребом заменичког прилога *истио* испред односно у саставу корелативног дела везника основне клаузе *њолико* (Заблуда *колико* лакомислена – *њолико истио* примамљива за академске умове).

(2) Модел с корелативним везником *колико јод – њолико* (*Колико јод* не верују својој памети, Каљани *њолико* верују туђој).

Реченице са значењем еквивалентности знатно су мање заступљене у нашем корпусу (Ненадићевим романима) него реченице са значењем пропорционалности. Најзаступљеније су реченице с корелативним везником *како – њако*. Остали типови еквивалентних реченица мало су заступљени: *као и њо* – *њако*, *колико – њолико*, *колико јод – њолико*, *какав – њакав*.

(1) Реченице с корелативним везником *како – њако*:

Одрезивао је дације одока, како види јо трађевинама и одећи, њако и одреже (Сабља грофа Вронској, 40). – Оних јара никада није ни имао, како су дошле њако су и ојишле (Мрзовоља кнеза Бизмарка, 183).

(2) Реченице с корелативним везником *као и њо – њако*:

Изненада, као и њо је дошао, њако је и ојишао (Мрзовоља кнеза Бизмарка, 116).

(3) Реченице с корелативним везником *колико – њолико*:

Прича колико јоучна, њолико јорка и мучна (Десјој и жрјива, 115).

(4) Реченице с корелативним везником *колико јод – њолико*:

Колико јод је хвалио њамошње, њолико је овдашње власи кудио (Роман о Обилићу, 32).

(5) Реченице с корелативним везником *какав – њакав*:

Какав десјој њакви и они око њеја (Десјој и жрјива, 189).

Стилска функција еквивалентних зависнословених реченица у Ненадићевим романима углавном је у ефектном поентирању и истицању упечатљивих детаља у вези с догађајима у наративном току и поступцима романескних ликова.

3. РЕЧЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ УЈЕДНАЧЕНОСТИ

Осим значења пропорционалности и значења еквивалентности, постоји још један тип поређења по једнакости – значење уједначености. Ово је најубичајенији тип поређења по једнакости, а модели поредбених конструкција којима се изражава значење уједначености јесу најфреквентнији (Коваче-

вић 2003: 133). „У негативном дефинисању, уједначеност бисмо могли одредити као свако поређење по једнакости које није пропорционалност или еквивалентност“ (Ковачевић 2003: 133).

Поређење по једнакости са значењем уједначености може се остварити: (1) по критеријуму квалитета или (2) по критеријуму квантитета. На формалном плану ова разлика се испољава у саставу поредбеног везника у који улазе или квалитативне или квантитативне лексеме. Све реченице са значењем квантитативне уједначености увек су чисто поредбене, док међу реченицама са значењем квалитативне уједначености има и чисто поредбених и оних чије је основно значење поредбено-начинско.

Поредбене реченице са значењем уједначености разликују се од пропорционалних и еквивалентних поредбених реченица по структурном статусу сложене реченице. Наиме, зависносложена реченица са значењем уједначености јесте једноделна јер зависна поредбена клауза експлицира значење катафорски употребљеног квантитативног или квалитативног корелата из структуре надређене клаузе (Ковачевић 2003: 138). Затим, за разлику од пропорционалне и еквивалентне реченице где је поредбена клауза по правилу у препозицији у односу на управну клаузу, у поредбеним реченицама са значењем уједначености поредбена клауза је најчешће у постпозицији, „јер код ње поредбено значење најчешће укључује и значење ‘експликативности’“ (Ковачевић 2003: 138).

(1) Према структурно-семантичким карактеристикама издвајају се следећи модели зависносложених реченица са значењем *квалитативне* уједначености (Ковачевић 2003: 135–137):

(1) Модел с корелативним елементима *онакав (овакав / њакав) – какав* (*Какав* је човек, *онаквога* га природа собом и приказује). Овај тип реченица сматраћемо чисто поредбеним.

(2) Модел с корелативним везивним елементима *онакав – како*, дакле, с катафорским придевом и анафорским прилогом (Радња је тачно *онаква како* сам ја то желео). И овај тип реченица сматраћемо чисто поредбеним.

(3) Модел с корелативним елементима *онако (овако / њако) – како* (Гледам на свет *онако како* бих желео да се ствари одвијају). Карактеристика овог типа зависносложених реченица јесте да „катафорски корелатив служи као интензификатор и својеврсни ‘пилон’ зависној клаузи, тако да она првенствено експлицира значење тог катафорског пилона, а тек преко њега успоставља везу с предикатом основне клаузе“ (Ковачевић 2003: 136). Готово увек могуће је редуковати катафорски корелат. То показује да се поређењем одређује начин вршења радње у основној клаузи. Зато је основно значење ових клауза (и с експлицираним и с редукованим корелатом) поредбено-начинско.

(4) Поредбено-начинско значење уједначавања јесте основно значење сложених реченица с везницима *као иђио* и *као да*, који се најчешће реализују без суодносног катафорског корелатива. Ови везници разликују се једи-

но по критеријуму фактивност/хипотетичност (Напустила ме је као *што* је све напустила; Склапам очи као *да* спуштам звезду).

(II) Према структурно-семантичким карактеристикама издвајају се следећи модели зависнослужених реченица са значењем *квантитативне* уједначености (Ковачевић 2003: 133–134):

(1) Модел с корелативним елементима *онолики – колики* (Ако тражиш истину с љубављу, и ради љубави, она ће ти се показати у *оноликом* сјају лица свога, *колики* можеш поднети а да не изгориш).

(2) Модел с корелативним елементима *онолико/штолико – колико* (Људи су *онолико* битни *колико* су испуњени Богом).

Као што је већ указано, све реченице са значењем квантитативне уједначености увек су чисто поредбене. Клаузе са значењем квалитативне уједначености чије је основно значење поредбено-начинско (клаузе с везницима *како, као што, као да*), у одређеним условима имају чисто поредбено значење. То се догађа у сваком од следећа три случаја: (1) ако је зависна поредбена клауза у саставу именског предиката; (2) ако се зависна поредбена клауза реализује као рестриктивна, при чему се односи одређену (управну) реч која није глагол (може бити: придев, прилог, именица); (3) ако се зависна поредбена клауза реализује као нерестриктивна⁴.

(I) У нашем корпусу (Ненадићевим романима) заступљени је невелик број примера поредбених реченица са значењем квантитативне уједначености.

(1) Заступљене су клаузе с везником *колико*:

Без икаквој ценкања илашто је колико му је шражио (Десјоћ и жрџива, 67). – Продаваће, вели, Луку онолико воска колико му је новца у шом шренушћу пошребно (Десјоћ и жрџива, 69). – Чемеркића чаир је роба која сада вреди штолико колико је илашто, дакле шри троша и дванаесћ марјаша (Мрзовоља кнеза Бизмарка, 184).

(2) У романима Добрила Ненадића јавља се модел у коме се остварује комбинација катафорског придева и анафорског прилога у везничком корелативном споју *онолики – колико*:

Зна, дакле, све што је с шим у вези и штошово зна да свака роба, ша и земља, има своју цену и да се за сваку робу најоследшћу нађе и кушац, а цена је онолика колико неко жели и може и хоће да илаши, и шћу моралне и никакве друје шридика нису пошребне (Мрзовоља кнеза Бизмарка, 155).

(II) Чисто поредбене реченице са значењем квалитативне уједначености знатно су фреквентније у Ненадићевим романима. Најмање су фреквент-

⁴ Палић објашњава да нерестриктивне клаузе којима се изриче поређење по једнакости треба сматрати чисто поредбеним (Палић 2007: 165). Нерестриктивне поредбене клаузе типолошки су разноврсне, а неке од њих више уопште и нису поредбене, а на нивоу везаног текста функционишу као конектори. О нерестриктивним поредбеним клаузама које се јављају у функцији текстуалних конектора детаљно говори В. Петровић (Петровић 1986).

не клаузе с корелативним везивним елементима онакав (овакав / шакав) – какав. Остали типови чисто поредбених клауза знатно су фреквентнији.

(1) Реченице с корелативним везивним елементима онакав (овакав / шакав) – какав:

Понос је за великане а не за бедне црве какав је сам (Десјоћ и жрјива, 126). – Он је просјео здрав и крејак, кожа му није ни прешесна ни преширока нејо баш онаква каква треба да буде (Десјоћ и жрјива, 87).

(2) Реченице с везником као шћо:

Јеврему се чинило како шај уображава да овде има нарочитију, племенију мислију којој је сасвим посвећен, истио онако фанатично као шћо су посвећени католички мисионари који уносе светило у мрачне душе лавосеча из Амазоније или људождера са некој забијој осјрвља у Пацифику (Сабља трофа Вронској, 175). – Код шаквих као шћо је Пејрашин, нишћа није немојуће (Десјоћ и жрјива, 37). – Ошћели и прешрашени послушали су ја без речи, као шћо би учинили да им је ма ко и ма шћа наредио (Победници, 156).

(3) Реченице с везником као да:

Радио је усјаничено као да му је вајра за врајом или као да ће се сав проклети камен Брњака не њета сручити ако не измакне (Дивље звезде, 304). – Лица су разливена као да их леда кроз шанку ледену јлочу (Роман о Обилићу, 105). – Пеји дан Пејрашин је јоново сишао у рују, као да се нишћа није десило (Десјоћ и жрјива, 25).

(4) Реченице с везником како:

Онај је није ни дошакао, кунем се у све шћо видим и не видим, шај је јрстјом није шакао, ни јолегдао је није равно у очи, мушки и крволочно како жену ваља ледати, нејо се усјегао и снебивао, смеран као младица јрво вече, миловао је кришом из даљине својим јишћомим оком, занетј, занетј и занетј (Дорошеј, 231). – Нишћа, додуше није онако како излегда да јесте (Брајан, 121). – Имам јрпорећену јечену јайрику са белим луком, сирћетјом и жејјином, шакорећи у мариначу, како би се ошћено швајски рекло (Сабља трофа Вронској, 8).

Стилска функција поредбених клауза са значењем уједначености у Ненадићевим романима слична је стилској функцији поредбених реченица са значењем еквивалентности: исказивање поенте и истицање упечатљивог детаља.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

У романима Добрила Ненадића учава се сложен систем чисто поредбених реченица са значењем једнакости, који обухвата велики број структурно-семантичких типова поредбених конструкција.

Структурно-семантички типови поредбених реченица са значењем једнакости издвајају се на основу следећих критеријума: (1) структурног критеријума којим је обухваћено: (а) везничко средство, (в) присуство/одсуство компаративног облика придева или прилога и у подређеној и у надређеној клаузи, (в) структурна једночланост/двочланост зависносложене реченице; (2) семантичког критеријума који подразумева издвајање појединих подтипова семантике једнакости: (а) пропорционалност, (б) еквивалентност, (в) уједначеност.

Реченице са значењем пропорционалности, реченице са значењем еквивалентности и поредбене реченице са значењем квантитативне уједначености – увек су чисто поредбене. Поредбене реченице са значењем квалитативне уједначености могу бити: (1) поредбено-начинске; (2) чисто поредбене.

Клаузе са значењем квалитативне уједначености чије је основно значење поредбено-начинско, у следећим случајевима имају чисто поредбено значење: (1) ако је зависна поредбена клауза у саставу именског предиката; (2) ако се зависна поредбена клауза реализује као рестриктивна, при чему се односи одређену неглаголску управну реч (придев, прилог, именицу); (3) ако се зависна поредбена клауза реализује као нерестриктивна.

ЛИТЕРАТУРА

Вукојевић (1996): Luka Vukojević, „Strukturno-semantički status poredbenih rečenica“, Zagreb: *Filologija*, br. 27, str. 123–151.

Ковачевић (2003): Милош Ковачевић, „Пропорционалне у систему поредбених конструкција са значењем једнакости“, у: *Грамаџичке и сџилисџичке шеме*, Бања Лука: Књижевна задруга, стр. 97–140.

Миновић (1988): Milovoje Minović, „Načinske i količinske rečenice“, Sarajevo: *Književni jezik*, XVII/3, str. 141–157.

Палић (2007): Ismail Palić, *Sintaksa i semantika načina*, Sarajevo: Bookline.

Петровић (1986): Владислава Петровић, „Нетипичне поредбене и начинске реченице са везником као шџио“, *Научни сасџанак слависџија у Вукове дане*, бр. 15/1, МСЦ, Београд, стр. 115–122.

Прањковић (1999): Ivo Pranjković, „Suodnosna vezna sredstva u hrvatskome jeziku“, у: *Die grammatischen Korrelationen*, Hrsg. Branko Tošović, Graz: GraLiS, str. 331–336.

Симић, Јовановић (2002): Радоје Симић, Јелена Јовановић, *Срџска синџакса*, књ. I–II, књ. III–IV, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.

Milka Nikolic
University of Kragujevac
Faculty of Teacher Education in Uzice

COMPARISON SENTENCES FOR EXPRESSING EQUALITY IN NOVELS BY DOBRILLO NENADIC

Summary: The paper studies the structure pattern and grammatical meaning of comparison sentences expressing equality, using the corpus of literary texts – novels written by Dobrilo Nenadic, a modern Serbian writer. Analysis aims to identify syntactic units that grammatised a specific type of equality comparison semantics and to examine the syntactic, semantic and pragmatic characteristics of these units.

Key words: comparison constructions, comparison sentences expressing equality, proportionality, equivalence, equalization, Dobrilo Nenadic's novels.